

Наукові перспективи

Видавнича група

ВІСНИК науки та
освіти
ISSN 2786-6165 (ONLINE)

Bulletin of Science and Education

серії: філологія, культура і мистецтво,
педагогіка, історія та археологія, соціологія

№ 11(17) 2023

Видавнича група «Наукові перспективи»

**Громадська організація
«Християнська академія педагогічних наук України»**

«Вісник науки та освіти»

***(Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія»,
Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)***

Випуск № 11(17) 2023

Київ – 2023

Publishing Group «Scientific Perspectives»

Public organization

"Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine"

"Bulletin of Science and Education"

*(Series" Philology ", Series" Pedagogy ", Series" Sociology ",
Series" Culture and Art ", Series" History and Archeology")*

Issue № 11(17) 2023

Kiev – 2023

«Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)»:
журнал. 2023. № 11(17) 2023. С. 1509

Рекомендовано до видавництва Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 01.12.2023, № 1/12-23)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України 10.10.2022 № 894 журналу присвоєні категорії "Б" із історії та археології (спеціальність - 032 Історія та археологія) та педагогіки (спеціальність - 011 Освітні, педагогічні науки)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 23.12.2022 № 1166 журналу присвоєна категорія Б з філології (спеціальність - 035 філологія).

Журнал видається за підтримки Інституту філософії та соціології Національної академії наук Азербайджану, громадської наукової організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання» та громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління»

Журнал публікує наукові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів філології, соціології, науки про освіту, історії, археології, а також, культурології та мистецтвознавства з метою їх впровадження у сучасний науково-освітній простір.

Цільова аудиторія: вчені, лінгвісти, літературознавці, перекладачі, мистецтвознавці, культурознавці, педагоги, соціологи, історики, археологи, а також, інші фахівці з різних сфер життєдіяльності суспільства, де знаходиться застосування тематика наукового журналу.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar.

Головний редактор: Гурко Олена Василівна - доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, (Дніпро, Україна).

Редакційна колегія:

- ✚ Александрова (Верба) Оксана Олександрівна – доктор мистецтвознавства, доцент, професор кафедри теорії музики Харківського національного університету імені І. П. Котляревського, (Харків, Україна)
- ✚ Афонін Едуард Андрійович - доктор соціологічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, (Київ, Україна)
- ✚ Булатов Валерій Анатолійович - старший викладач кафедри дизайну Українського гуманітарного інституту, член спілки дизайнерів України
- ✚ Вакулук Ірина Іванівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)
- ✚ Волощенко Марина Олександрівна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи Державного університету "Одеська Політехніка" (Одеса, Україна)
- ✚ Вуколова Катерина Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германської філології та перекладу Білоцерківського національного аграрного університету (Біла Церква, Україна), доцент Дніпровського відділення центру наукових досліджень та викладання іноземних мов Національної академії наук України, Дніпро, Україна (Дніпро, Україна)
- ✚ Головна Алла Василівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✚ Ісайкіна Олена Дмитрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії та документознавства Національного авіаційного університету, член Спілки краєзнавців України (Київ, Україна)
- ✚ Колмикова Олена Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін Дунайського інституту Національного університету "Одеська морська академія" (Одеса, Україна)
- ✚ Котельницький Назар Анатолійович - кандидат історичних наук, доцент кафедри права Чернігівського інституту інформації, бізнесу та права Міжнародного науково - технічного університету імені академіка Юрія Бугая, член - кореспондент Центру українських досліджень Інституту Європи РАН (Чернігів, Україна)
- ✚ Кошетар Уляна Петрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✚ Куріш Наталія Костянтинівна – кандидат педагогічних наук, заступник директора з науково-навчальної роботи, Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області (Чернівці, Україна)
- ✚ Лінтвар Ольга Миколаївна - кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✚ Литвинська Світлана Віталіївна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету, (Київ, Україна)
- ✚ Матійчін Ірина Мстиславівна – кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри методики музичного виховання і диригування Навчально-наукового інституту музичного мистецтва Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Дрогобич, Україна)
- ✚ Матяш Ольга Іванівна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри алгебри і методики навчання математики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, Україна)

- ✚ Мацько Віталій Петрович - доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови та літератури Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (Хмельницький, Україна)
- ✚ Михайленко Любов Федорівна - доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри алгебри і методику навчання математики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, Україна)
- ✚ Михальчук Роман Юрійович - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії Рівненського державного гуманітарного університету (Рівне, Україна)
- ✚ Мізюк Вікторія Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності Ізмайльського державного гуманітарного університету (Ізмайл, Україна)
- ✚ Міщенко Ірина Іванівна - кандидат мистецтвознавства, доцент, Заслужений працівник культури України, член Національної спілки художників України, доцент кафедри мистецтвознавчої експертизи Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (Київ, Україна)
- ✚ Ніколаєв Микола Ілліч - доктор історичних наук, професор кафедри історії на методику її навчання Ізмайльського державного гуманітарного університету (Одеса, Україна)
- ✚ Осова Ольга Олексіївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземної філології Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Харків, Україна)
- ✚ Палічук Юрій Іванович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри медицини катастроф та військової медицини Буковинського державного медичного університету (Чернівці, Україна)
- ✚ Потенко Людмила Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, директор Черкаського інформаційно-учбового тренінгового центру Національного університету «Одеська юридична академія», доцент кафедри іноземних мов НУ «ОЮА», членкиня Центру українсько-європейського наукового співробітництва (Одеса, Україна)
- ✚ Присяжнюк Олексій Миколайович - кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та методології науки ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
- ✚ Прокопович Лада Валеріївна - доктор філософських наук, професор кафедри культурології та філософії культури Національного університету «Одеська політехніка» (Одеса, Україна)
- ✚ Робак Ігор Юрійович - доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук Харківського національного медичного університету (Харків, Україна)
- ✚ Руденко Юлія Анатоліївна - доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методику дошкільної освіти ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського (Одеса, Україна)
- ✚ Сидоренко Сергій Іванович - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✚ Січкаренко Галина Геннадіївна - доктор історичних наук, доцент, професор кафедри документознавства та інформаційної діяльності Державного університету телекомунікацій (Київ, Україна)
- ✚ Скляр Ірина Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української філології, доцент кафедри світової літератури Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ Донбаський Державний педагогічний університет, постдокторант(м. Дніпро, Україна)
- ✚ Степанова Наталія Михайлівна - кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти, заступник з науки директора ННІ педагогічної освіти, соціальної роботи і мистецтва Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (Черкаси, Україна)
- ✚ Стратулат Наталія Вікторівна, кандидат філологічних наук, доцент, професор кафедри правничої лінгвістики Національної академії внутрішніх справ, (Київ, Україна)
- ✚ Супрун Володимир Миколайович – доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри журналістики та українознавства Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- ✚ Тележкіна Олеся Олександрівна - доктор філологічних наук (спеціальність "Українська мова"), доцент, професор кафедри мовної підготовки, педагогіки та психології Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова, (Харків, Україна)
- ✚ Толочко Світлана Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України (Київ, Україна)
- ✚ Хитровська Юлія Валентинівна - доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (Київ, Україна)
- ✚ Федотова Оксана Олегівна - доктор історичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри інформаційної діяльності Маріупольського державного університету (Київ, Україна)
- ✚ Чікарькова Марія Юріївна - доктор філософських наук (спец. "філософія культури"), професор кафедри філософії та культурології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна)
- ✚ Шандра Наталія Андріївна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, Україна)
- ✚ Шеремет Інеса Володимирівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри медикобіологічних та валеологічних основ охорони життя і здоров'я Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (Київ, Україна)
- ✚ Шологон Лілія Іванівна - доктор історичних наук, доцент, професор кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)
- ✚ Щербак Олена Володимирівна - кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри прикладної лінгвістики Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Миколаїв, Україна)
- ✚ Янкович Олександра Іванівна - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і методику початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (Тернопіль, Україна)
- ✚ Ярослав Сирник - доцент кафедри етнології та культурної антропології Вроцлавського університету (Вроцлав, Польща)

Статті розміщені в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори.

ЗМІСТ

СЕРІЯ «ФІЛОЛОГІЯ»

- Krasnyuk M.T., Krasniuk S.O., Goncharenko S.M., Roienko L.V.,
Denysenko V.M., Liubymova N.V.**
*Features, problems and prospects of the application of deep
machine learning in linguistics.....*19
- Kryvoruchko T.V.**
*Strategies of communicative and pragmatic influence in
politicians' speeches.....*35
- Баранова І.С.**
*Англійські неологізми сфери інформаційних технологій та
інновацій та особливості їх перекладу українською мовою.....*51
- Белінська І.Д., Паничок Т.Я.**
*Істина у поетично-теологічному дискурсі Вільяма Блейка
та шляхи її відтворення в українському перекладі.....*59
- Боклах Д.Ю., Гончарук В.А., Касаткін О.С.**
*Аналіз впливу літературних текстів на формування і
вираження ідентичності: національну, культурну та особисту.....*71
- Бондаренко О.О.**
*Вербальні засоби сугестивного впливу в сучасних
медіатекстах.....*84
- Василенко О.В., Пілішек С.О., Єрмакова Н.М.,
Мединська А.В., Яценко І.В.**
*Лінгвістична економія в англійській мові.....*99
- Венгринович А.А., Венгринович Н.Р., Косило Н.В.**
*Взаємозв'язок лексикографії та лінгвістичних досліджень:
здобутки та перспективи.....*112
- Вихор В.Г., Медвідь Н.С.**
*Лексико-дериваційна структура сучасного українського
художнього тексту.....*126

УДК 82 : 37.01

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-11\(17\)-71-83](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-11(17)-71-83)

Боклах Дмитро Юрійович викладач кафедри іноземної філології та перекладу, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, вул. Іоанна Павла II, 17, м. Київ, 01042, тел.: (099) 640-02-86, <https://orcid.org/0000-0002-0691-7034>

Гончарук Валентина Анатоліївна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, 20300, тел.: (04744) 3-45-82, <https://orcid.org/0000-0002-7323-0590>

Касаткін Олег Сергійович аспірант, Комунальний вищий навчальний заклад «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради, вул. Покришева, 41, м. Херсон, 73034, тел.: (0552) 37-02-00, <https://orcid.org/0000-0003-3323-8069>

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ЛІТЕРАТУРНИХ ТЕКСТІВ НА ФОРМУВАННЯ І ВИРАЖЕННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ: НАЦІОНАЛЬНУ, КУЛЬТУРНУ ТА ОСОБИСТУ

Анотація. Суттєвою рисою сучасної української самосвідомості є прагнення до інтелектуальної інтеграції з європейською культурою, при цьому зберігаючи національну ідентичність. Література відіграє ключову роль у цьому процесі, не лише зберігаючи традиції, але і позиціонує себе як творче джерело для формування нових художніх цінностей.

Сучасному суспільству потрібні особистості з високою духовно-моральною культурою, і уроки літератури стають важливими для формування таких якостей. Виховання учнів за допомогою української літератури стає органічною складовою педагогічної діяльності, яка інтегрована в загальний процес навчання та розвитку. Українська література визначається як феномен культури, що сприяє духовному, моральному та естетичному освоєнню світу та вираженню різноманіття людського буття у художніх образах.

Стаття глибоко аналізує вплив літературних творів на формування та вираження ідентичності в різних аспектах, зокрема національному,

культурному та особистому. Особлива увага приділяється ролі української літератури як необхідного елементу культурного спадку та ключового інструменту для формування національної самосвідомості. Застосування культурологічного підходу розглядає взаємозв'язок між літературою та культурою, демонструючи, як літературні тексти сприяють розширенню культурного розуміння.

Стаття також розглядає роль літератури у розвитку особистої ідентичності через аналіз впливу літературних персонажів на формування цінностей та світогляду. Також вказано на необхідність відповідального підбору літературних текстів для майбутніх фахівців-філологів. Обґрунтовано важливість цього методу в контексті сучасної освітньої парадигми, зокрема з урахуванням Концепції Нової української школи, адже правильний вибір літературних творів сприяє формуванню високого рівня літературної компетентності, розвитку критичного мислення та вихованню толерантної та відкритої особистості.

Ключові слова: українська література, підготовка фахівців-філологів, культурологічний підхід, національна ідентичність, патріотизм.

Boklakh Dmytro Yuriiovich Lecturer at the Department of Foreign Philology and Translation, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, John Paul II St., 17, Kyiv, 01042, tel.: (099) 640-02-86, <https://orcid.org/0000-0002-0691-7034>

Honcharuk Valentyna Anatoliivna PhD in Pedagogy, Associate Professor at the Department of Ukrainian Studies and Relevant Teaching Methodologies, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Sadova St., 2, tel.: (04744) 3-45-82, <https://orcid.org/0000-0002-7323-0590>

Kasatkin Oleh Serhiiovich Postgraduate student, Communal Higher Educational Establishment "Kherson Academy of Continuing Education" of Kherson Regional Council, Pokrysheva St., 41, Kherson, 73034, tel.: (0552) 37-02-00, <https://orcid.org/0000-0003-3323-8069>

ANALYSIS OF THE IMPACT OF LITERARY TEXTS ON THE FORMATION AND EXPRESSION OF IDENTITY: NATIONAL, CULTURAL AND PERSONAL

Abstract. An essential feature of contemporary Ukrainian identity is the desire for intellectual integration with European culture, while preserving

national identity. Literature plays a key role in this process, not only keeping traditions alive but also positioning itself as a creative source for the formation of new artistic values.

Modern society needs individuals with a high spiritual and moral culture, and literature lessons are becoming important for the development of such qualities. Educating pupils with the help of Ukrainian literature becomes an organic component of pedagogical activity, which is integrated into the overall process of learning and development. Ukrainian literature is defined as a cultural phenomenon that contributes to the spiritual, moral and aesthetic development of the world and the expression of the diversity of human existence in artistic images.

The article thoroughly analyses the impact of literary works on the formation and expression of identity in various aspects, including national, cultural and personal. Particular attention is paid to the role of Ukrainian literature as an essential element of cultural heritage and a key tool for the formation of national identity. Using a cultural studies approach, the article examines the relationship between literature and culture, demonstrating how literary texts contribute to the expansion of cultural understanding.

The article also examines the role of literature in the development of personal identity by analysing the influence of literary characters on the formation of values and worldview. It also identifies the need for responsible selection of literary texts for future philology majors. The importance of this method in the context of the modern educational paradigm is substantiated, in particular, taking into account the Concept of the New Ukrainian School, since the correct choice of literary works contributes to the formation of a high level of literary competence, the development of critical thinking and the education of a tolerant and open-minded personality.

Keywords: Ukrainian literature, training of philology specialists, cultural approach, national identity, patriotism.

Постановка проблеми. У сучасних умовах реформування освітньої системи в Україні, спрямованого на інтеграцію до світового освітнього простору, виникає необхідність знаходження моделей, які забезпечать збереження духовно-моральних та культурно-історичних традицій української освіти та виховання. Спроби забезпечити це відбуваються через законодавче регулювання, а саме: закони України «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (1999, ред. 2020), а також стратегічні документи, включаючи «Стратегія національно-патріотичного виховання» (2019), Програму «Нова українська школа» у поступі до цінностей» (2018), Національну

стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки (2017), Концепцію реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (2016), Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Основні орієнтири виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України (2011), Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (2011) та інші. Зазначені закони та стратегічні документи визначають ключові аспекти сучасної освітньої політики, зокрема, наголошують на важливості виховання гармонійно розвинутої особистості, здатної жити в суспільстві та взаємодіяти з природою, та закликають до формування громадянської активності та патріотизму.

Одним із ефективних шляхів виховання цінностей та розвитку особистості є використання літератури. Цей вид мистецтва робить значний внесок у духовно-моральне становлення учнів, формування їхнього морального світогляду, розкриття патріотичних почуттів, вдосконалення естетичного смаку та розвиток комунікативних навичок. Аналіз впливу літературних текстів на формування і вираження ідентичності відображає актуальні завдання сучасної освіти та педагогіки, що визначають необхідність подальших досліджень у цьому напрямку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження та публікації, присвячені ролі української літератури у формуванні і вираженні ідентичності, свідчать про релевантність цього питання в сучасному науковому дискурсі. Такі автори, як В. Андрусенко, Т. Антоненко, Г. Бондаренко, Т. Бугайко, Н. Волошина, Т. Ворошило, А. Градовський, І. Грива, В. Драченко, С. Жила, Л. Ломако, Є. Пасічник, А. Сергієнко, А. Ситченко, Б. Степашин, Г. Токмань, В. Уліщенко, А. Фасоля, Т. Яценко та інші, детально досліджують її вплив на формування цінностей та національної ідентичності.

Зростання інтересу до зазначеної проблеми у контексті зміцнення національної самосвідомості стало ключовим фактором вивчення ролі української літератури. Це відображено у роботах учених із різних галузей: філософії, психології, етнології, соціології, політології та інших. Особливу увагу приділено не лише збереженню національної спадщини через літературні твори, але й активній ролі української літератури як керованої сили, яка визначає формування і вираження цінностей та духовного досвіду. Це підкреслює необхідність подальших досліджень у цьому напрямі, які допоможуть розширити розуміння впливу літературних текстів на різні аспекти ідентичності.

Мета статті полягає у систематичному та комплексному аналізі впливу літературних текстів на формування та вираження ідентичності: національної, культурної та особистої.

Виклад основного матеріалу. Національна ідентичність як комплекс відчуттів та уявлень пов'язана зі своєрідністю і належністю до певної нації чи етнічної групи. Це включає спільні культурні, історичні, мовні, релігійні елементи, які об'єднують людей відчуттям спільності та ідентифікацією з певною групою людей. Національна ідентичність України стоїть перед викликами та проблемами, які виникають у контексті складних процесів самоідентифікації українського суспільства. Отримання незалежності стало своєрідним відзначенням нового етапу історії, але разом із цим виникла необхідність конструювання нової ідентичності, яка б відображала зміни у політичному та соціокультурному житті [7, с.28]. Українська література виступає важливою ланкою в культурному спадку нації. Її роль у формуванні ідентичності не обмежується лише відображенням минулого, але й полягає у створенні особливого естетичного середовища для читачів. Літературні твори стають джерелом знань про історію, традиції та слугують каталізатором для формування культурних цінностей, які визначають національну самосвідомість. Українські письменники не лише відтворюють навколишні реалії, але й активно формують культурні стереотипи та цінності. Вони дарують читачам можливість відчути національний дух, пережити історичні події та задуматися над сутністю української ідентичності.

Патріотизм, любов до рідного краю та усвідомлення важливості внеску кожного українця у формування історії стають ключовими елементами літературних творів, які не лише розкривають велич і трагізм історії України, але й спонукають до внутрішнього переосмислення, активно включаючи читачів у діалог зі своєю культурною спадщиною. Літературні твори віддзеркалюють багатовимірні аспекти української ідентичності, включаючи мовний аспект, національні традиції, спільні цінності та героїчне минуле. Такі автори, як Іван Франко, Леся Українка та Тарас Шевченко, через свої твори вкладають не тільки власні емоції і думки, але й наділяють читачів можливістю відчути себе часткою великого національного спадку. Ці літературні шедеври сприяють вихованню патріотизму, розвитку критичного мислення та аналітичних здібностей читачів. Вони стають своєрідним калейдоскопом, що відображає духовну сутність українського народу, і стимулюють до активної участі у формуванні сучасного обличчя країни.

Один із цікавих та важливих творів для школярів, що пробуджує почуття національної самосвідомості, – це, звичайно, «Кобзар» Тараса Шевченка. Цей збірник поезій висвітлює різноманітні аспекти української історії, культури та боротьби за свободу. У «Кобзарі» можна знайти вірші, які висловлюють почуття патріотизму, любові до рідної землі та бажання вільного і щасливого життя для українського народу. Шевченкова поезія актуальна й сьогодні, адже вона розповідає про вічні цінності та проблеми, які стосуються кожного українця. Повість «Кайдашева сім'я» Івана Нечуя-Левицького – це унікальний твір, який насичений елементами української культури і традицій та висвітлює життя родини в українському селі, де кожен персонаж несе на собі відбиток національної ідентичності. Для школярів, які вивчають історію та традиції своєї країни, цей твір може стати відмінним матеріалом для розуміння того, який вигляд мала українська сім'я в минулому, як формувалися стосунки в суспільстві, адже у повісті розглянуто тему сімейних цінностей, взаємин між батьками та дітьми, а також впливу соціокультурного середовища на формування особистості. Школярам буде цікаво вивчати конфлікти та розвиток персонажів, відчуваючи реалії українського життя минулих століть. Такий підхід допоможе їм зрозуміти важливість сімейних та національних цінностей, а також вивчати історію свого народу через образи та події, описані в творі.

Також враховуючи особливості вікового розвитку школярів (6-17 років), літературні твори можуть бути спеціально адаптовані для залучення молоді до усвідомлення своєї національної ідентичності. Використання цікавих сюжетів та зрозумілого мовлення сприяє активній участі школярів у процесі читання, а, отже, і усвідомленню важливих моментів української історії та культури. Прикладом адаптованого твору є казка «МАВКА. Берегиня Лісу», переказ поеми Лесі Українки – «Лісова пісня». Спрощений текст, доступна мова цього твору допоможе учням 9-12 років розібратися у значущості подій та символів, зацікавить їх чарівною атмосферою і розкриє важливі аспекти української культури та національного фольклору.

Культурна ідентичність, яка є складним конструктом, визначається на трьох рівнях: макрофеномену, який відбиває менталітет та культуру українського народу загалом; мезофеномену, що охоплює особливості ментальності певного регіону України (регіональна ідентичність); мікрофеномену, пов'язаного із національно-культурною Я-концепцією особистості та почуттям належності до українського народу [4, с.5].

Літературні твори як важливий аспект культурного досвіду визначають культурний пейзаж, допомагаючи читачеві відчувати атмосферу різних епох та розібратися в суті культурних аспектів. Їхні герої та сюжети стають відображенням цінностей та традицій, сприяючи усвідомленню культурного спадку. Літературні твори виступають ключовим елементом формування та розширення культурного розуміння нації. Їхня роль у цьому процесі є невід'ємною від національного самоусвідомлення, оскільки вони відображаються дух ідентичності народу через призму його культурних артефактів [2, с. 10].

Літературні тексти різних жанрів (див. Таблицю 1) допомагають розширити розуміння культури на різних рівнях. Від епічних поем і романів до віршів та оповідань кожен жанр має свої особливості, які зумовлюють розуміння української ідентичності. Наприклад, у поемі «Кассандра» Леся Українка використовує драматичний жанр для втілення та вираження різноманітних аспектів культурної ідентичності українського народу. В основі драматичної поеми закладено внутрішній драматичний сюжет, який конфліктує зі світоглядними та моральними принципами. Такий підхід дозволяє об'єднати драматичне, епічне та ліричне розкриття теми в межах невеликої за обсягом віршованої п'єси. Це створює можливість для глибшого розуміння читачем унікальних аспектів української культури та подолання конфліктів у її внутрішньому світі. Цей образ не лише віддзеркалює історичні реалії часів Троянської війни, але й переносить читача у внутрішній світ Кассандри, її переживання та конфлікти, які відображають культурний дух українського народу. Кассандра виступає як символ жіночої сили та відданості своєму народу. Її протистояння перед нерозумінням соціуму є метафорою боротьби українців за свою національну самосвідомість під час політичних і соціокультурних змін. Леся Українка вдало використовує українську мову, образність та символіку для створення особливого естетичного простору твору. Образ Кассандри переплітається з українською культурою та історією, надаючи йому унікальний національний колорит. Кассандра стає не лише персонажем твору, а й персоналізацією національного досвіду та його трагічного розвитку. Її пророчі слова та страждання стають своєрідним коментарем до історії українського народу.

Таблиця 1.

Літературні рекомендації для розуміння української культурної ідентичності [1]

Автор	Твір
Іван Котляревський	«Енеїда»
Тарас Шевченко	«Великий льох», «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє»
Леся Українка	«Лісова пісня», «Камінний господар», «Кассандра», «Одержима»
Михайло Коцюбинський	«Тіні забутих предків»
Ольга Кобилянська	«Меланхолійний вальс»
Микола Хвильовий	«Я (Романтика)», «Повість про санаторійну зону»
Валер'ян Підмогильний	«Місто», «Повість без назви»
Віктор Домонтович	«Дівчина з ведмедиком», «Доктор Серафікус», «Без ґрунту»
Валерій Шевчук	«Тіні зникомі», «Три листки за вікном»
Оксана Забужко	«Музей покинутих секретів»
Сергій Жадан	«Ворошиловград»

Особиста ідентичність як комплексний конструктор включає два основних аспекти: особистий та соціальний. Цей психологічний феномен формується через взаємодію індивіда з його соціальним оточенням та використання вироблених у процесі соціальної категоризації понять. Взаємодія особистості та міського середовища в цьому контексті відтворюється у зображенні урбаністичної ідентичності, яка, з одного боку, впливає на сприйняття та формування міста як особливого простору, а з іншого – міське середовище стає важливим компонентом у побудові персонажів. Наприклад, у романі «Місто» Валер'яна Підмогильного переїзд до столиці, Києва, стає справжнім випробуванням для молодого провінційного юнака Степана Радченка. Автор вдається до детальних описів міського простору, вулиць, площ та інтер'єрів, що створює живописний образ Києва як активного учасника подій. Місто в романі взаємодіє із головним героєм, стає викликом для нього, але водночас і можливістю до самореалізації. Підмогильний вдало впроваджує у твір ідею, що місто не лише фон для подій, але й активний учасник у формуванні ідентичності героя. Взаємодія з Києвом викликає у Радченка як позитивні, так і важкі емоції, що збагачують його особистість та сприяють саморозвитку.

У романі Сергія Жадана «Ворошиловград» урбаністична ідентичність відіграє важливу роль у створенні атмосфери та розвитку персонажів. Міський пейзаж Луганська, який автор називає «Ворошиловград», виступає не лише як тло для подій, але і як активний учасник у формуванні ідентичності головного героя, молодого Германа. Читач спостерігає як місто стає простором, де відбуваються таємничі

зникнення, фінансові афери та сутички між невідомими структурами. Урбаністичний ландшафт, описаний автором, створює меланхолійний фон, який підкреслює жорсткі реалії героїв та їх боротьбу з невизначеністю життя. Крім того, місто в романі взаємодіє з персональним життям героя, викликаючи у нього ностальгію та змушуючи зіткнутися з минулим. Повернення до рідного міста розкривається як подорож в дитинство, де спогади породжують відчуття зрідненості з містом та його мешканцями. Урбаністична ідентичність у «Ворошиловграді» не лише віддзеркалює соціальний контекст, а й визначає взаємодію героїв з навколишнім світом, підкреслюючи тонкі переплетення спогадів, реальності та міської атмосфери.

Різні моделі психологічних явищ, такі як «Я-концепція», самоповага, «образ-Я», соціальні ролі, сприяють усвідомленню і формуванню особистої ідентичності. Важливо мати стійкі орієнтири, стабільні соціальні інститути, життєві цінності, визнані критерії успішного життя та чітко розмежовані соціальні групи [10, с.3]. Особиста ідентичність, як важливий аспект формування особистості, знаходить своє відображення у світі літератури. Літературні герої не лише розповідають історії, але і втілюють різноманітні якості, цінності та внутрішні конфлікти, які проявляються в реальному житті [5, С.68]. У Шевченковому «Кобзареві» літературний герой, заснований на прототипі самого поета, відображає важливі аспекти української національної ідентичності та страждання українського народу. Тарас Григорович Шевченко як герой «Кобзаря» виражає свою любов до рідної землі, боротьбу за свободу та гідність. Він є патріотом, який виступає проти соціальної нерівності та кріпацтва. Його творчість стала символом національної самосвідомості та боротьби за права українців. Читаючи твори Шевченка, школярі можуть порівнювати себе з образом Тараса, відчуваючи той самий патріотизм та любов до свого народу, як і сам поет.

Вплив літературних творів на формування особистості полягає в здатності читача ідентифікувати себе з персонажами, переживати їхні радощі та турботи на тлі певних політичних чи історичних змін, вчитися на їхніх помилках та успіхах. Наприклад, роман «Марія» Уласа Самчука розглядає не тільки особистісну ідентичність героїв, а й важливі соціальні та історичні події, такі як голодомор 1932-1933 років. Життя Марії впливає на формування її особистості крізь різні етапи: від кохання та щастя в сім'ї до втрат і трагедій. Кожен із цих моментів визначає її переживання, цінності та самоідентифікацію. Взаємодія

Марії з родиною і сусідами формує її уявлення про себе в контексті спільноти, а соціальне оточення впливає на її уявлення про роль жінки, матері, дружини та члена сім'ї. Голодомор відображає велику трагедію, яка впливає на особистісну ідентичність Марії та інших персонажів. Спроби вижити в умовах голоду та втрати близьких визначають їхню внутрішню силу, моментами – безпомічність. Реакції героїв на смерть і втрати розкривають їхні внутрішні конфлікти, душевний стан та погляди на природу життя і смерті. Українська культура та історія впливають на формування особистості героїв, формуючи їхні цінності, традиції та ідентифікацію. Умови соціальних змін і трагедій визначають стан збереження їхньої ідентичності.

Особливу увагу слід приділити літературі для дитячої аудиторії, оскільки саме в цьому віці формується основа особистісного розвитку. Літературні персонажі для дітей повинні бути відповідально обрані, оскільки вони можуть суттєво впливати на формування моральних цінностей, емоційного і соціального інтелекту, а також виховувати толерантність та сприяти розвитку критичного мислення. Наприклад, українська народна казка «Кирило Кожум'яка» зображає боротьбу Кирила Кожум'яки над Змієм та ушлявлює перемогу добра над злом, патріотизм народних героїв, мужність простого народу у боротьбі за справедливість.

Серед завдань фахівців-філологів щодо формування ідентичності в школярів, особливу вагу має відповідальний підбір літературних текстів. Підібрані твори повинні відображати історію, традиції та цінності українського народу. Зокрема, текст повинен бути насиченим культурними елементами, які допомагають учням зрозуміти свою національну приналежність. Фахівці повинні враховувати різноманітність культур та громадянських переконань. Такий підхід допомагає уникнути етнічних та культурних стереотипів, сприяє розширенню культурного розмаїття. Тексти повинні стимулювати особистий розвиток, допомагати учням виявити власні цінності та переконання. Фахівці-філологи повинні враховувати психологічні та емоційні аспекти учнівської самоідентифікації [3, с.54].

Враховуючи Концепцію Нової української школи та її акцент на компетентностях, фахівці-філологи мають розуміти, що підбір літературних текстів визначає не лише рівень знань учнів, але й їхню ідентичність. Літературні твори повинні сприяти розумінню та збереженню національної спадщини, а також стимулювати патріотичні почуття учнів. Правильно обрані тексти сприяють розвитку критичного мислення учнів. Аналіз літературних творів дозволяє уникати однобічного

уявлення про світ та розвиває навички самостійного мислення. Включення різноманітних літературних творів у список для обов'язкового прочитання сприяє вихованню толерантності та усвідомленню різних поглядів на світ. Фахівці-філологи повинні віддавати перевагу тим творам, які сприяють формування позитивного міжетнічного та міжкультурного взаєморозуміння.

Висновки. Отже, українська література виступає важливим інструментом, який допомагає вирішувати актуальні завдання сучасного українського суспільства, зокрема, конструювання нової ідентичності в умовах незалежності. Вона не лише відтворює історичні події, але й активно сприяє формуванню культурних стереотипів та цінностей, що визначають національну самосвідомість. Правильно відібрані літературні тексти в освітньому процесі, зокрема в рамках Концепції Нової української школи, відіграють важливу роль у розвитку критичного мислення, формуванні толерантності та усвідомленні учнями своєї національно-культурної ідентичності. Важливо, щоб літературні твори сприяли не лише патріотичному вихованню, але і розумінню різноманіття культур та поглядів, що сприяє формуванню позитивного міжетнічного та міжкультурного взаєморозуміння. Подальше дослідження передбачає розкриття впливу літературних текстів на формування та вираження національної, культурної та особистої ідентичності з урахуванням сучасних тенденцій, крос-культурних аспектів та соціокультурного контексту.

Література:

1. Агеєва В.П. Люди шукають у літературі ідентичність. 2023. Режим доступу: <https://kmbs.ua/ua/news/news140423>
2. Бондаренко Ю. І. Теорія і практика навчання української літератури на філософсько-історичних засадах у старших класах загальноосвітньої школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (українська література)». К., 2010, 40 с.
3. Градовський А. В. Магія слова і думки: формування професійної компетенції аналізу художнього твору у майбутніх учителів-словесників. Черкаси: Ант. 2011, 175 с.
4. Жила С. О. Розглядаємо літературу в єдиній системі культури, в єдиній системі розвою мистецтв: ексклюзивне інтерв'ю доктора педагогічних наук, професора Світлани Жили. Українська література в загальноосвітній школі. №3, 2008, с. 2-11.
5. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. К.: Ленвіт. 2000, 384 с.
6. Уліщенко В. В. Теорія і практика інтерсуб'єктного навчання української літератури в школі: монографія. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2011, 398 с.
7. Фасоля А. Літературна освіта: компетенції, компетентності, знання, уміння і навички. Українська література в загальноосвітній школі. 2012, с. 6-7, 26-31. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ulvzsh_2012_6-7_9

8. Anderson B. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. New York: Verso. 2006, 240 p.
9. Bauman Z. *Liquid Times: Living in an Age of Uncertainty*. Cambridge: Polity. 2006, 188 p.
10. Donskis L. *Troubled Identity, or the European Canon and the Dilemmas of Memory. Modernity in Crisis: A Dialogue on the Culture of Belonging*. New York: Palgrave Macmillan. 2011, p.7-42.
11. Leerssen J. Identity/Alterity/Hybridity. *IMAGODOLOGY: The cultural construction and literary representation of national characters*. *Studia Imagologica*. 2007, 13 p. <http://cf.hum.uva.nl/images/dtory/identity.pdf>.
12. Rodriguez J., & Frontier T. *Cultural Memory: Resistance, Faith, and Identity*. Austin: University of Texas Press. 2007, 172 p.
13. Wertsch J. *Voices of Collective Remembering*. Cambridge: Cambridge University Press. 2019, 202 p.

References:

1. Aheieva, V.P. (2023). Liudy shukaiut u literaturi identychnist [People look for identity in literature]. Retrieved from <https://kmbs.ua/ua/news/news140423>. [in Ukrainian].
2. Bondarenko, Yu. I. (2010). Teoriia i praktyka navchannia ukrainskoi literatury na filozofsko-istorychnykh zasadakh u starshykh klasakh zahalnoosvitnoi shkoly [Theory and Practice of Teaching Ukrainian Literature on Philosophical and Historical Principles in Senior Secondary Schools]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. K.[in Ukrainian].
3. Hradovskyi, A. V. (2011). *Mahiiia slova i dumky: formuvannia profesiinoi kompetentsii analizu khudozhnoho tvoruu u maibutnikh uchyteliv-slovesnykiv [The Magic of Words and Thoughts: Formation of Professional Competence in Analysing a Work of Fiction in Future Language Teachers]*. Cherkasy: Ant. [in Ukrainian].
4. Zhyla, S. O. (2008). Rozghliadaiemo literaturu v yedynii systemi kultury, v yedynii systemi rozvoiu mystetstv: eksklyuzyvne interviu doktora pedahohichnykh nauk, profesora Svitlany Zhyly. *Ukrainska literatura v zahalnoosvitnii shkoli [Considering literature in a single system of culture, in a single system of art development: an exclusive interview with Doctor of Pedagogical Sciences, Professor Svitlana Zhyla. Ukrainian literature in secondary schools]*. №3. [in Ukrainian].
5. Pasichnyk, Ye. A. (2000). *Metodyka vykladannia ukrainskoi literatury v serednikh navchalnykh zakladakh: Navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchykh zakladiv osvity [Methods of teaching Ukrainian literature in secondary schools: A textbook for students of higher educational institutions]*. K:Lenvit. [in Ukrainian].
6. Ulishchenko, V. V. (2011). Teoriia i praktyka intersubiektnoho navchannia ukrainskoi literatury v shkoli: monohrafiia [Theory and practice of intersubjective teaching of Ukrainian literature at school]. K.: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova. [in Ukrainian].
7. Fasolia, A. (2012). Literaturna osvita: kompetentsii, kompetentnosti, znannia, uminnia i navychky. *Ukrainska literatura v zahalnoosvitnii shkoli [Literary education: competences, competencies, knowledge, skills and abilities. Ukrainian literature in secondary school]*. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ulvzsh_2012_6-7_9. [in Ukrainian].
8. Anderson, B. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. New York: Verso, 240 p. [in Ukrainian].
9. Bauman, Z. (2006) *Liquid Times: Living in an Age of Uncertainty*. Cambridge: Polity, 188 p. [in English].

10. Donskis, L. (2011). Troubled Identity, or the European Canon and the Dilemmas of Memory. *Modernity in Crisis: A Dialogue on the Culture of Belonging*. New York: Palgrave Macmillan, p.7-42. [in English].

11. Leerssen, J. (2007). Identity/Alterity/Hybridity. (2007). *IMAGOLOGY: The cultural construction and literary representation of national characters*. *Studia Imagologica*, 13 p. Retrieved from <http://cf.hum.uva.nl/images/dtory/identity.pdf>. [in English].

12. Rodriguez, J., & Frontier, T. (2007). *Cultural Memory: Resistance, Faith, and Identity*. Austin: University of Texas Press, 172 p. [in English].

13. Wertsch, J. (2019). *Voices of Collective Remembering*. Cambridge: Cambridge University Press, 202 p. [in English].